

СУДОВИЙ ЗБІР

Подайте на захист

У структурних підрозділах місцевих державних адміністрацій немає коштів, аби судитися з недобросовісними постачальниками ліків. Замість того щоб такі гроші виділити, нардепи пропонують простіший шлях.

Як зазначається в пояснювальній записці до проекту «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір» (№7407), структурні підрозділи місцевих держадміністрацій закуповують за бюджетні кошти лікарські засоби, медичні вироби, обладнання для територіальних громад. Укладаються правові угоди на десятки мільйонів гривень. Проте якщо постачальник виявиться недобросовісним, то годі сподіватися на судовий захист. Адже судовий збір у таких справах сягає десятків, а то й сотень тисяч гривень.

Тому автор документа пропонує простий вихід: звільнити такі структурні підрозділи від сплати збору. І заздалегідь наголошує, що «сумнівними видаються фінансова, дисциплінуюча функція судового збору, зменшення рівня фінансування судів, рівність усіх учасників процесу перед законом і судом як аргумент відхилення проекту». Бо, на його думку, «ці аргументи не можуть стояти на одній шальці терезів із захистом його фундаментальних прав людини».

По-перше, вони дійсно мають стояти на різних шальках терезів. А по-друге, ніщо не заважає цим підрозділам звернутися до суду із клопотанням про відстрочення платежу. Якщо позови справді обгрунтовані, новий реформований суд задовольнить їхні вимоги й сплачувати збір не доведеться.

ПРОЦЕС

Післясмак реформи

Не встигла набутти чинності процесуальна реформа, як у парламенті зареєстровано відразу три проекти щодо її вдосконалення. Їхній автор наголошує, що нововведення погіршують становище сторін та сам судовий захист.

Запропоновані автором зміни до Кодексу адміністративного судочинства, Господарського та Цивільного процесуальних кодексів мають спільну додаткову назву: вдосконалення механізмів судового розгляду (№№7414, 7415 та 7416 відповідно).

Як констатується в пояснювальній записці, ухвалений закон (проект №6232) не тільки порушує вимоги законодавчої техніки, а й містить численні недоліки (на що, до речі, вже звернули увагу й судді). Це створює підґрунтя для маніпуляцій, корупційних зловживань та «ручної» системи судочинства.

Загалом у проектах пропонується зменшити кількість оціночних понять, довільне тлумачення яких може призвести до зловживань, удосконалити процедури оцінки доказів на предмет їх належності та допустимості тощо.

Серед іншого наголошується на непрустимості обмеження прав позивача шляхом зобов'язання нести на депозитний рахунок суду певну грошову суму для забезпечення відшкодування майбутніх витрат відповідача у зв'язку із розглядом справи. Також проекти, як зазначив автор, мають усунути не менш значущі колізії та прогалини, виправити норми, що погіршують процесуальний статус учасників процесу.

СПЕЦЗАСОБИ

Протести без сліз

Військовослужбовцям Нацгвардії заборонили застосовувати в натовпі спльозогінний газ. Однак дозволили використовувати водомети і бронетехніку.

Про це йдеться в правилах застосування спецзасобів, які можуть використовувати військові Нацгвардії, затверджених рішенням Кабінету Міністрів.

Так, Нацгвардії дозволено використовувати гумові й пластикові кийки, електрошокери, наручники (сітки для зв'язування), службових собак і коней, засоби акустичного й мікрохвильового впливу, гранати й безприсипи світлошумової та димової дії, а також пристрої для відстрілювання гумових куль.

Відповідно до затверджених правил перед застосуванням спецзасобів військові зобов'язані не менш як двічі через гучномовець попередити про це. А після такого застосування вони мають якнайшвидше організувати медичну допомогу для потерпілих.

ПРОФЕСІЯ

Якість за основу

Юридичну освіту спробують покращити єдиним іспитом

ЮРІЙ ІВАНОВ

Необхідність реформування юридичної освіти пояснюють її низькою якістю. Принаймні таку думку висловили експерти, обговорюючи проблеми підготовки кадрів у правничій професії та шляхи їх подолання.

Нова модель

За реформування юридичної освіти взялися всерйоз, зокрема, робота проводиться в 2-х напрямках. Перший — розроблення робочою групою концепції розвитку юридичної освіти. Другий — голосування у Верховній Раді двох законопроектів «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» (№№7147 та 7147-1).

Положення першого загалом збігаються з концепцією, але правники не згодні з низькою норм. Таку думку під час круглого столу «Реформа юридичної освіти: pro et contra», який проходив у Комітеті ВР з питань правової політики і правосуддя, висловив представник Вищої ради правосуддя, член робочої групи з розробки концепції Андрій Бойко.

Він вважає: необхідність реформування зумовлена тим, що нове законодавство у сфері судочинства вводить нові терміни у галузі юридичної освіти. Проте є ще одна серйозна проблема — якість юридичної освіти. «Стан близький до критичного. Чимало студентів продемонстрували відсутність мінімального обсягу знань для продовження навчання», — констатував А.Бойко.

Він підкреслив, що концепція передбачає жорстку регламентацію освітнього процесу. Можливо, це й викликало таку критику. Адже Україна звикла до ліберальної моделі: саме вона превалує в країнах Європи.

Глибока криза

На запитання: чи потрібен спеціальний закон, який регулює юридичну освіту? — голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів Сергій Козьяков відповів по-одеськи — зустрічним запитанням: які компетенції будуть у випускників із прийняттям цього закону? Він впевнений, що запит на ці компетенції повинні робити самі професії. Втім, йому імпонує ідея про складання єдиного кваліфікаційного іспиту.

Професор кафедри міжнародного приватного права Київського національного університету ім.Т.Шевченка Василь Кисіль вважає, що юридична освіта перебуває в глибокій кризі. Але підтримує ідею єдиного іспиту.

За його словами, нині 200 вузів не тільки не забезпечують вимог роботодавців, а й тягнуть на дно весь освітній

процес. «Якою юридична освіта має бути в майбутньому? Якісною, і це найголовніше», — зауважив В.Кисіль.

А в судді хто?

Утім, на думку експертів, законопроект про реформування юридичної освіти потрібно обговорювати та доопрацьовувати.

Як зазначалося раніше (див. №42 «ЗіБ»), такі нововведення можуть привести до незворотних наслідків. Попри заперення чиновників від освіти про певний перехідний період для запровадження єдиного іспиту, після першого такого екзамену випускники вишів, які отримують дипломи раніше, не зможуть стати суддею, прокурором, нотаріусом чи адвокатом.

Насамперед, це позначиться на заповненні суддівських вакансій, оскільки одягти мантію можна тільки після

ГАРЯЧА ТЕМА

Професія не для всіх

Хто втратить можливість працювати за покликанням у результаті освітньої реформи?

ОЛЕКСАНДР ДРОЗДОВ, адвокат, голова ВКДКА, перший проректор Вищої школи адвокатури, к.ю.н.

ОЛЕНА ДРОЗДОВА, адвокат, помічник першого проректора Вищої школи адвокатури

Законотворці хочуть наблизити правничу освіту до європейських стандартів. Зокрема, пропонують запровадити єдиний іспит для студентів юридичних вишів. От тільки в результаті реформи країна може залишитися без суддів.

Бакалаврський мінімум

У вересні 2017 року було зареєстровано проект закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» №7147, відповідно до якого пропонується оновити стандарт такої професії, розмежувати поняття «правнича освіта» й «освіта за спеціальністю «право»/«міжнародне право». Противники реформи положення законопроекту тлумачать як дискримінаційні для юристів, котрі отримали вищу юридичну, а не правничу освіту, оскільки для продовження діяльності їм доведеться скласти єдиний іспит за результатами повторного навчання. Автори документа під юридичною розуміють освіту, здобуту за спеціальними «міжнародне право», «правоохоронна діяльність».

У 2005 році Україна приєдналася до Болонського процесу та стала членом Європейського простору вищої освіти, тому за прикладом Німеччини, Японії, США, Великої Британії, де здійснюється регулювання освітніх програм і зовнішній контроль за їх якістю, необхідно розрізняти правничу професію та вимоги до неї, а також окремі посади, які потребують юридичної освіти. Водночас європейська система юрєвсвіти передбачає існування двох паралельних систем: класичної університетської освіти й навчання в юридичних корпораціях, де переважає практична підготовка.

Так, французька концепція правової освіти, заснована на критичному аналізі потреб юриспруденції, ставить перед майбутніми юристами завдання постійно адаптуватися до змін у сфері законодавства й вчитися коментувати, досліджувати та критикувати нормативно-правові акти з метою розуміння

впливу такого документа на юридичну систему.

Результати проведеного влітку 2017 року зовнішнього незалежного оцінювання здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю «право» показали стан підготовки правників в окремих навчальних закладах, серед яких 21% осіб не пройшов порівняно низького мінімального порогу успішності, причому кожен шостий бакалавр, який отримав диплом з відзнакою, не набрав мінімуму балів.

Гарантії якості

Основним завданням реформи є істотне покращення якості юридичної освіти шляхом запровадження моделі, узгодженої з інтересами суспільства, вищих навчальних закладів та тих, хто здобуває вищу освіту за спеціальністю «право». За такої моделі держава має гарантувати доступ до правничої професії, тоді як навчальні заклади — забезпечувати якість.

Відповідно до пропозицій планується введення наскрізної магістерської програми без поділу на рівні «бакалавр» та «магістр» як моделі підготовки уніфікованого юриста, яка має завершуватися складанням єдиного кваліфікаційного іспиту. Наприклад у Великій Британії така система знайшла відображення у поєднанні бакалаврського ступеня, курсу юридичної практики та контракту про стажування.

Положеннями проекту передбачено єдиний іспит для майбутніх суддів, адвокатів, прокурорів та нотаріусів, які, здобувши правничу освіту, зможуть займатися практичною діяльністю виключно за умови складання такого іспиту. Причому цей процес буде поза будь-яким впливом навчального закладу, що підготував фахівця. Це пояснюється тим, що належний кваліфікаційний рівень судді, адвоката, прокурора й нотаріуса, об'єднаних за ознаками кваліфікаційних вимог, професійної незалежності, дисциплінарної відповідальності, етичними стандартами діяльності, є однією зі складових довіри до них з боку суспільства. В майбутньому до цього переліку планується включити юрисконсультів.

Однак бажання працювати за визначеними напрямками ставиться в залежність від моменту оголошення результатів першого єдиного іспиту, що, за попередніми підрахунками, займе 5–6 років.

Для майбутніх адвокатів така позиція є прийнятною, адже з огляду

на обов'язковість дворічного правничого стажу отримання ними свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю скорочується до 3–4 років. Що стосується випускників вузів, які мають намір реалізувати себе на суддівській посаді, то в разі прийняття закону вони будуть позбавлені такої можливості протягом 6–8 років після складання єдиного іспиту через виковий ценз у 30 років.

Стандарти освіти

Подібна форма екзамену передбачена в Німеччині, де перший етап навчання включає 9 семестрів і складання державного іспиту, після чого студенти отримують право називатися юристами. За результатами проходження референдарату (так званого стажування) в суді, адвокатурі, прокуратурі правник переходить до закріплення та спеціалізації юридичних знань у галузях податкового, трудового, міжнародного права. Наступний державний іспит приймає спеціальна комісія він передбачає написання до дев'яти екзаменаційних робіт, після успішного виконання яких студент отримує почесне звання юриста-практика.

В контексті реформи планується створення асоціації правничих шкіл, до компетенції яких мають належати розроблення стандартів юридичної освіти, уніфікація правил для правників, зокрема щодо переатестації діючих адвокатів, з метою адаптації до судової реформи. Вимоги до викладачів юридичних факультетів передбачатимуть укладення договору із вищим навчальним закладом, за яким вони не зможуть суміщати таку діяльність із викладанням в більш як одному виші. Не менш як 20% загального складу викладачів мають бути представниками юридичної професії з досвідом роботи в правничій професії не менш ніж 5 років, незалежно від наявності у них наукового ступеня, або представниками зарубіжних вищих навчальних закладів за умови викладання однією з офіційних іноземних мов. На викладачів, котрі мають наукові ступені та вчені звання, покладатиметься обов'язок брати участь у міжнародних стажуваннях, конференціях та публікувати не менше від однієї статті на рік у виданнях, включених до міжнародних баз даних, таких як «Scopus», «Web of Science».

Сьогодні питання реформування юридичної освіти залишається відкритим, однак європейський досвід може стати у пригоді для внесення відповідних змін.

КОМЕНТАР ДЛЯ «ЗІБ»:

Чи потрібен країні закон, який допоможе позбутися некваліфікованих юристів?

ВАСИЛЬ КИСІЛЬ, професор кафедри міжнародного приватного права КНУ ім.Т.Шевченка:

— Думаю, що ніякий закон не зможе очистити професію від хабарників та некваліфікованих кадрів. Якщо говорити відверто, то це може зробити тільки сама правнича спільнота. А також вимоги, які роботодавці повинні ставити до якості юридичної освіти. Жодним законом цього не досягти.

СЕРГІЙ КОЗЬЯКОВ, голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів:

— Це величезна робота, і я не хотів би поспішати з висновками. Треба бачити остаточний текст законопроекту. Також необхідно радитися із професійними об'єднаннями, адвокатами, суддями, прокурорами і роботодавцями. Адже в нас величезна кількість юридичних фірм, які хочуть бачити брати на роботу кваліфікованих випускників. Ми стоїмо на початку довгого шляху, тому потрібно співпрацювати.

30 років, а закінчити навчання та здати єдиний іспит — у 22–24. Отже принаймні 6 років жоден юрист не зможе взяти участь у конкурсі на суддівські посади. Тож доведеться або застерігати якісь винятки в законі, або — відмовлятися від самої ідеї.

КОМЕНТАР ДЛЯ «ЗІБ»:

ЯНА МИХАЙЛЮК, адвокат, старший юрист ЮФ TOTUM, к.ю.н.

— Законопроект потребує ґрунтовного опрацювання, однак це не зменшує запити суспільства на реформування юридичної освіти. Серед основних зауважень, що висловлюються до документа, — невідповідне обмеження переліку правничих професій, відсутність об'єктивних критеріїв щодо загальних компетентностей майбутніх правників, обмеження до 5 років строку дії дипломів для осіб, які не належать до юридичних професій. Однак заснування правничих шкіл, підвищення вимог до викладацького складу, запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальністю «право», відміна заочної форми навчання, введення обов'язкової практики для студентів за правничими професіями, безумовно, сприятимуть підвищенню якості правничої освіти.

АЛІНА МОРГУНОВА, юрист ТОВ «Правова корпорація «Татаров, Фаринник, Головка»:

— Законопроект передбачає низку нововведень.

Серед них треба відзначити введення єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальністю «право» як передумови доступу до правничих професій: суддів, адвокатів, прокурорів, нотаріусів. На мою думку, введення такого іспиту відіграє позитивну роль, дозволить отримати в подальшому більш кваліфікованих юристів. Завдяки йому можна буде оцінити, чи здобув студент навички логічного, критичного, абстрактного мислення, а також вивести «вердикт» щодо можливості займатися професійною діяльністю у сфері права. Складання іспиту повторно дасть другий шанс тим, хто ставився до навчання легковажно. Проте зробити це можна не більше від двох разів. Це логічно. Адже якщо особа не може скласти іспит, то вона напевно й стане професійним адвокатом, нотаріусом, прокурором, а тим паче суддею! Однак введення іспиту створить бар'єр для нових студентів, які бажать у подальшому стати суддями, адвокатами, прокурорами, нотаріусами. Водночас законопроект має недоліки. В ньому не вирішена доля тих юристів, які вже мають диплом і хочуть отримати доступ до правничих професій.